

Ткаченко І. М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права та соціально-економічних відносин
Центральноукраїнського інституту розвитку людини
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

РЕЦИДИВНА ЗЛОЧИННІСТЬ СЕРЕД ЖІНОК

RECIDIVISM AMONG WOMEN

У статті розкрито сутність поняття рецидив та рецидивної злочинності серед жінок. У ході розробки статті було проведено класифікацію основних підходів до визначення поняття «рецидивна злочинність». Також визначено головні фактори впливу на рецидивну злочинність серед жінок, як зовнішні, так і внутрішні. Проаналізовано причини рецидивізму серед жінок, а також розповідається про профілактичні заходи по боротьбі з рецидивною злочинністю серед жінок.

Злочинність дуже часто викликає у суспільстві почуття обурення, засудження, страху, ненависті, відрази. Навіть у межах кримінальних правопорушень, є щось таке, що викликає сумніви, обурення. Тому на нашу думку, таким явищем є жіноча злочинність. Як би суспільство до цього не відносилося до цієї проблеми, так чи інакше, вона є такою ж соціальною сім'єю, що позитивно впливає на поведінку чоловіка та виховання дітей,

Тому можна сказати, що залучення жінки до злочинної діяльності впливає на моральний стан суспільства.

Тому дослідження даної проблеми є актуальним та потребує уваги з боку суспільства та держави.

Жіноча злочинність – це сукупність злочинів, скоєних жінками. Кримінальний кодекс України передбачає лише один вид кримінального правопорушення – вбивство за ст. 117 КК України (вбивство матерями своїх новонароджених дітей), де спеціальним суб'єктом вчинення є жінка.

Виокремлення та вивчення жіночих злочинів у традиційній кримінології пояснюється певними особливостями. Останні пов'язані як з біологічними, так і з соціальними факторами, які значною мірою визначають соціальний статус жінок, впливають на формування їхньої свідомості, звужуючи зовнішні зв'язки та коло життєдіяльності. Загалом, жіноча злочинність характеризується більшою мірою цими особливостями, ніж чоловіча.

У її кількісних та якісних показниках спостерігається менша стабільність та специфічна структурна однорідність.

Рівень злочинності серед жінок значно нижчий, ніж серед чоловіків. В її структурі переважають наступні корисливі правопорушення такі, як крадіжка чужого майна, обман покупців та замовників, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

Ключові слова: рецидив, рецидивна злочинність, жінки, причини вчинення злочинів повторно, попередження рецидивної злочинності.

The article reveals the essence of the concept of recidivism and recidivism among women. During the development of the article, the main approaches to defining the concept of "recidivism" were classified. The main factors influencing recidivism among women, both external and internal, are also identified. The causes of recidivism among women are analyzed, as well as preventive measures to combat recidivism among women are described.

Crime very often causes feelings of indignation, condemnation, fear, hatred, disgust in society. Even within the limits of criminal offenses, there is something that causes doubts and indignation. Therefore, in our opinion, such a phenomenon is female crime. No matter how society treats this problem, one way or another, it is the same social family, which positively affects the behavior of the husband and the upbringing of children,

Therefore, it can be said that the involvement of women in criminal activities affects the moral state of society.

Therefore, the study of this problem is relevant and requires attention from society and the state.

Feminine crime is a collection of crimes committed by women. The Criminal Code of Ukraine provides for only one type of criminal offense – murder under Art. 117 of the Criminal Code of Ukraine (murder by mothers of their newborn children), where the special subject of the crime is a woman.

Isolation and study of women's crimes in traditional criminology is explained by certain features. The latter are related to both biological and social factors, which largely determine the social status of women, influence the formation of their consciousness, narrowing external connections and the circle of life activities. In general, women's crime is characterized to a greater extent by these features than men's.

Less stability and specific structural homogeneity is observed in its quantitative and qualitative indicators.

The crime rate among women is significantly lower than among men. Its structure is dominated by the following self-interested crimes, such as theft of other people's property, deception of buyers and customers, appropriation, waste of property or possession of it by abuse of official position.

Key words: *recidivism, recidivism, women, reasons for committing crimes repeatedly, prevention of recidivism.*

Постановка проблеми. Зростання кількості жінок, які перебувають у в'язницях, є серйозною проблемою громадського здоров'я. На відміну від чоловіків, жінки, які перебувають у місцях позбавлення волі, характеризуються значною кількістю травм у минулому, поганим психічним здоров'ям та високим рівнем розладів вживання наркотичних речовин.

За останнє десятиліття показники рецидивізму серед жінок також зросли в геометричній прогресії, причому злочини, пов'язані з вживанням психоактивних речовин, є найбільш тяжкими злочинами в усьому світі.

Відсутні докази ефективності програм для жінок після звільнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі дослідження рецидивної злочинності серед жінок приділяли увагу провідні вчені, зокрема: Ю.М. Антонян, В. Батиргарєєва, Т.А. Денисова, О.М. Костенко, Л.В. Крижна, В.О. Меркулова, О.Ю. Морозов, Р.В. Перелігіна, М.М. Чаплик та інші [1]. При цьому не розкритою залишається проблема дослідження наукової думки щодо детермінантів рецидивної злочинності та її попередження серед жінок.

Постановка завдання. Метою наукової роботи є дослідження сутності рецидивної злочинності серед жінок та її попередження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Жінки, які перебувають у в'язниці, є однією з найбільш вразливих груп суспільства, які

після прибуття до в'язниці стикаються з цілим рядом складних і взаємопов'язаних проблем зі здоров'ям і соціальними проблемами.

Хоча частка жінок, які перебувають у в'язниці, у всьому світі набагато нижча, ніж у чоловіків (6,9% проти 93,1% відповідно), кількість жінок, які перебувають у місцях позбавлення волі, продовжує зростати у всьому світі за темпами, які вдвічі перевищують показники ув'язнення чоловіків [3, с. 56].

Перш ніж розглядати причини та попередження рецидивної злочинності серед жінок, вважаємо доцільним розглянути питання про те, хто є «рецидивістом».

Рецидивістів або злочинців-рецидивістів часто характеризують в основному як анти-соціальних, агресивних, висококонкурентних, байдужих до благополуччя інших і надзвичайно егоцентричних. У цілому, можна сказати, що злочинець, який має тривалу судимість і часто перебував у виправній установі, може бути охарактеризований як «рецидивіст» [1]. Такі злочинці, без всякого сумніву, являють собою низький ризик для соціальної адаптації. З соціально-правової точки зору термін «рецидивізм» може бути визначений як звичка злочинців знову скоювати злочини, а рецидивіст – це людина, яка знову і знову вчиняє правопорушення.

На думку І.Б. Медицького кримінологічний рецидив це [8]:

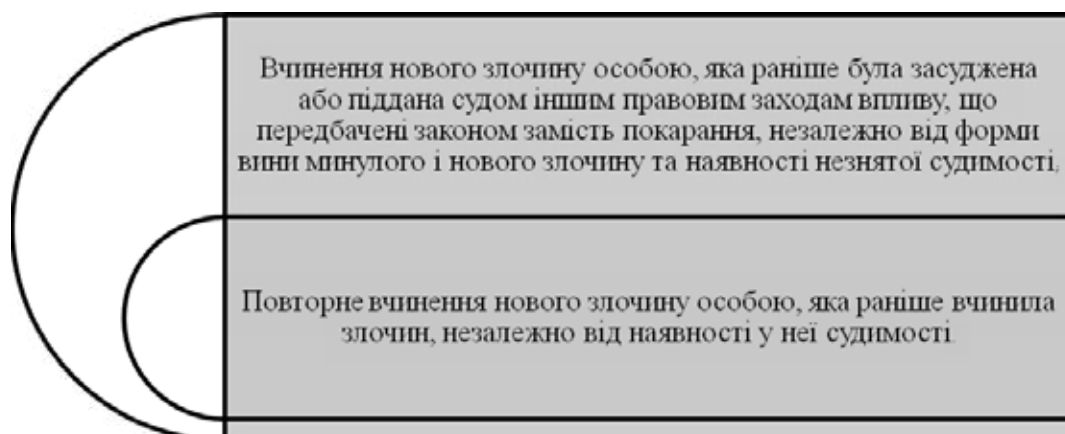

Рис. 1. Визначення поняття кримінологічний рецидив

У статті 34 Кримінального кодексу України визначено, що рецидивом злочинів є «вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин» [6].

Отже, на нашу думку, рецидивом є повторне вчинення нового злочину, який відомий правоохоронним органам, особою, яка вчиняла вже кримінально-карне діяння та має непогашену судимість.

Порівняно з чоловіками, жінки, як правило, відбувають короткі терміни, що є відображенням незначних, ненасильницьких злочинів, за які вони були засуджені.

Коли жінок випускають у суспільство, вони стикаються з багатьма недоліками, включаючи погану безперервність догляду, неадекватну соціальну підтримку, батьківський стрес, безпритульність та бідність, а також обмежені можливості працевлаштування.

Помітна відмінність між чоловіками та жінками у в'язницях полягає в тому, що половина ув'язнених жінок є матерями дітей-утриманців (вік < 16 років) і були основними вихователями одного або декількох дітей до ув'язнення [7].

Материнський стрес у поєднанні з багатьма згаданими недоліками часто є перешкодою для отримання негайного та недорогого медичного обслуговування, а також послуг з лікування наркоманії та алкоголізму. Як результат, жінки, нещодавно звільнені з в'язниці, мають високий ризик виникнення хвороби та смерті порівняно з загальною популяцією. Ризик смерті особливо високий у перший місяць після звільнення, і причини смерті зазвичай можна запобігти, включаючи самогубство, травми та передозування.

Програми після звільнення – це заходи, які проводяться в громаді. Перехідні програми – це заходи, які починаються до звільнення (в ув'язненні) і підтримують людей під час переходу з в'язниці в суспільство.

Програми після звільнення та перехідного періоду часто оцінюються на основі вимірювання рецидивізму. Рецидивізм використовується для вимірювання частки людей, які продовжують вчиняти повторні злочини протягом заздалегідь визначеного періоду після звільнення.

Незважаючи на зростання кількості жінок у в'язницях та їх зовсім інший криміногенний профіль у порівнянні з ув'язненими чоловіка-

ми, більшість доступних тюремних програм були розроблені для чоловіків і поширені на жінок з незначними змінами [2, с. 48].

Враховуючи частку жінок, які перебувають у в'язницях та взаємозв'язок між повторними злочинами та ризиком смерті після звільнення, необхідні додаткові дослідження, щоб зрозуміти ефективність програм для цієї категорії населення.

На сьогоднішній день не було систематичного огляду доказів того, що є в наявності та «що працює» щодо програм після звільнення для жінок з місць позбавлення волі.

Основною причиною саме рецидивної злочинності є відсутність належної ресоціалізації в пенітенціарному і постпенітенціарному періодах. Економічні, культурні, правові, морально-етичні компоненти життя нашого суспільства якщо не створюють умови для розвитку рецидивної злочинності, то і не є попереджувальними її факторами. Наше суспільство саме не дає жінкам, які відбули покарання у вигляді позбавлення волі, повернутися в нього. Воно ставить непереборні бар'єри перед ними.

За даними дослідження В.С. Батиргарєєвої основними тенденціями розвитку жіночого рецидивізму в Україні є (рис. 2) [2].

Побудова системи попередження жіночої рецидивної злочинності – це процес складний і тривалий, який потребує рішучої активізації з урахуванням тих видів і форм діяльності, які до теперішнього часу встигли довести свою ефективність.

У практичному, прикладному аспекті профілактична робота, адресована жінкам-рецидивісткам, має чимало особливостей.

Заходи, пов'язані з попередженням жіночої рецидивної злочинності, мають певну специфіку, відрізняються від загальної системи профілактичних заходів, оскільки вони орієнтовані на дію факторів, які виступають у вигляді детермінант протиправної поведінки саме жінок-рецидивісток [4, с. 87].

Заходи, спрямовані на попередження рецидивної злочинності серед жінок, проходять два етапи: пенітенціарний і постпенітенціарний.

Пенітенціарні заходи профілактики жіночої рецидивної злочинності пов'язані зі специфікою виправних установ і такого виду покарання, як позбавлення волі.

Підготовка до звільнення складається так само із заходів з правової, організаційної підготовки, встановлення контактів засудженої з представниками установ служби зайнятості населення, органів соціального захисту населення, опікунської ради виправної колонії, вибору варіантів трудового та побутового устрою засудженої, визначається організація, працевлаштовує засуджену після звільнення.

Заходи з підготовки засуджених до звільнення включають в себе бесіди, консультації та конкретні рекомендації з урахуванням їх особливостей і здібностей, що стосуються в першу чергу придбання професії, пошуку роботи, житла і коштів на життя після звільнення [3].

Розробка програми підготовки засудженої жінки до звільнення повинна проводитися на підставі даних поглибленої психосоціальної діагностики, що передбачає збір і аналіз докладної інформації про клієнтку і її ситуації для виявлення проблемних областей, постановки завдань і планування заходів з надання допомоги.

Попередження рецидивної злочинності серед жінок, які звільнилися з місць позбавлення волі, – це система заходів економіко-соціального, виховно-педагогічного, організаційного та правового характеру, адаптованих до умов соціального середовища і особистості жінки-рецидивістки, спрямованих на виявлен-

ня, усунення або ослаблення причин і умов вчинення рецидиву злочинів жінками, які відбули покарання у вигляді позбавлення волі, з метою недопущення з їх боку повторного вчинення злочинів.

Суб'єкти системи профілактики правопорушень здійснюють в межах компетенції компенсуючих заходів, що попереджають і ліквідують обставини, що сприяють вчиненню рецидиву.

Суттєвий негативний вплив на рецидивну злочинність жінок має факт перебування у криміногенному середовищі або повернення у нього (у тому числі у криміногенну сім'ю) після відбування покарання чи умовно-дострокового звільнення [8, с. 67].

Це призводить до поновлення старих криміногенних зв'язків (чи створення цих зв'язків в установі відбування покарання) та вчинення нових антисуспільних протиправних діянь. Тому, важливе значення має удосконалення пенітенціарної системи шляхом звертання уваги на кожну з тих неформальних груп, які діють в установах відбування покарань, а також створення комплексної підтримки жінок після відбування покарання з боку держави, що сприятиме виробленню позитивних установок у тих засуджених жінок, які є позитивно налаштованими на відбування покарання, а отже мають шанс виправитися.

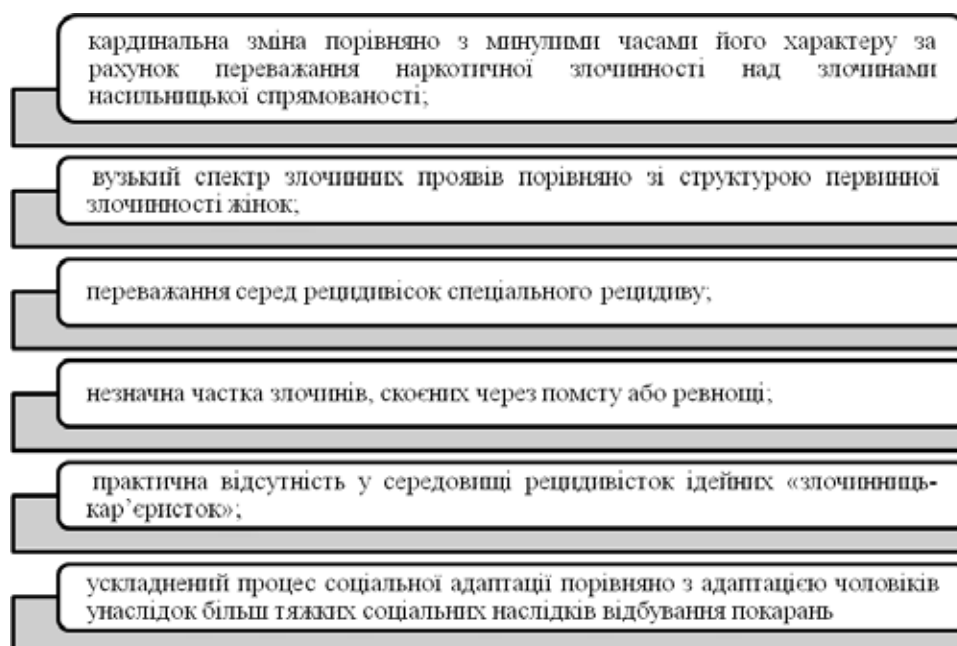

Рис. 2. Основні тенденції розвитку жіночого рецидивізму в Україні

Отже, можна виокремити заходи, що попереджають виникнення обставин, що сприяють вчиненню рецидиву злочинів жінками [8]:

– впровадження нових форм спілкування засуджених з сім'єю, рідними та іншим соціально – позитивним оточенням;

– створення всередині виправних установ ділянок з різним ступенем виправного впливу: основного, інтенсивного, мінімального (адаптаційні);

– психологічне обстеження всіх вступників до виправних установ засуджених з ретельним вивченням їх медичних документів;

– регулярні медичні огляди засуджених з метою виявлення осіб, які потребують екстреної медичної та психологічної допомоги та взяття на профілактичний облік, а також з метою проведення моніторингу соціально-психологічної обстановки в місцях позбавлення волі;

– вивчення психологічних детермінант пенітенціарної та постпенітенціарної злочинності та розробка рекомендацій щодо зниження її рівня;

– впровадження психокорекційних програм для різних категорій засуджених (наприклад, для засуджених, які страждають наркотичною або алкогольною залежністю; для засуджених, які вчинили крадіжки);

– розробка програм електронного візуального спостереження для фіксування невербальних ознак прихованої агресії, прогнозування негативних явищ;

– для прогнозування поведінки осіб, які звільняються з місць позбавлення волі, в плані можливості вчинення рецидиву злочинів, впровадження практики складання психологом на кожного засудженого відповідного висновку, від якого повинна залежати інтенсивність постпенітенціарного контролю.

Постпенітенціарний етап попередження жіночої рецидивної злочинності повинен включати в себе наступні контролюючі заходи [7]:

– більш ретельне ведення обліку жінок, які перебувають під адміністративним наглядом, регулярне зіставлення даних, наявних в установах кримінально-виконавчої системи та органах внутрішніх справ, перевірка причин неприбуття звільнених жінок на місце;

– відстеження рівня постпенітенціарної рецидиву серед звільнених засуджених протягом трьох років;

– створення міжвідомчої робочої групи для координації діяльності та моніторингу функціонування системи надання допомоги жінкам, які звільнилися з місць позбавлення волі, до складу якої повинні увійти представники органів виконання покарання, внутрішніх справ, органів, діяльність яких пов'язана з питаннями дотримання законності, правопорядку, соціальної політики, зайнятості населення, медичних установ.

Для надання соціальної допомоги звільненим з місць позбавлення волі жінкам необхідне створення таких організацій, як [5]:

– спеціалізовані гуртожитки для короткочасного (протягом місяця) проживання жінок, які відбули покарання і не мають житла;

– центри соціальної адаптації за межами виправної установи, які надають звільненим тимчасове місце проживання, сприяють у працевлаштуванні, матеріальну, правову, медичну та іншу допомогу;

– громадські організації, об'єднання, фонди, завданням яких є надання сприяння особам, які відбули покарання, у працевлаштуванні та пошуку житла, надання при необхідності матеріальної допомоги;

– спеціалізовані організації, що здійснюють діяльність з інтеграції в суспільство громадян, які відбули кримінальне покарання у вигляді позбавлення волі, ключова функція яких полягає в забезпеченні спадкоємності між заходами, що проводяться на фінальному етапі відбування покарання, з одного боку, і в найближчий період після звільнення, з іншого боку.

Висновок. Таким чином, зазначимо, що такі найбільш значущі деформації повторної злочинної поведінки жінки, як недоліки в економічній, моральній, правовій та соціально-побутовій сферах, зумовлюють деформації соціальної (політичної, економічної, правової, моральної) культури жінки, а відтак – низький її рівень, а також виникнення у неї «комплексу» сваволі та ілюзій, що проявляється у повторному вчиненні нею злочину.

Тому виявлення та дослідження цієї проблеми є важливою передумовою для вироблення ефективних заходів протидії жіночій рецидивній злочинності в Україні. Більшість перерахованих вище захо-

дів спрямовані на адаптацію жінок до нового життя після відбування покарання у вигляді позбавлення волі, оскільки соціальна стабільність в державі залежить, в тому числі, від того, які умови для життєдіяльності створені для даної категорії громадян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бараш Є.Ю. Кримінологічні засади ресоціалізації засуджених до тривалих строків покарання. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2016. №4. С. 99–109.
2. Батиргареева В.С. Жіноча рецидивна злочинність в Україні: кримінологічний аналіз сучасного стану. Вісник Академії правових наук України. 2005. № 3(42). С. 200–211.
3. Бочелюк В. Юридична психологія: [навч. посібник] / В. Бочелюк. К.: Центр учбової літератури, 2010. 336 с.
4. Голіна В. Рецидивна злочинність в Україні: причини та попередження. Вісник Академії правових наук України. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream.pdf>
5. Крижна В.В. Рецидивна злочинність в Україні та шляхи її подолання. URL: <http://www.elar.naiu.kiev.ua.pdf>
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (станом на 21.05.2015 р.) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
7. Лагоцька В. Причини та умови жіночої рецидивної злочинності в Україні. Вісник Національної академії прокуратури України. 2015. № 4. С. 114–118.
8. Профілактика злочинів: підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О.М. Джужи. К.: Атіка, 2011. 720 с.